

Р. О. Ластовецька

аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені І. Франка, м. Львів

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО ОБСЯГИ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ

Розглянуто загальне становище та основні аспекти проблеми обліку статистичних даних по обсягах грошових переказів мігрантів. Зосереджено увагу саме на веденні офіційної статистики, зокрема процедурі складання платіжного балансу країни. Стаття побудована на основі порівняльного аналізу 5-го видання Керівництва з платіжного балансу (КПБ-5) та нового шостого видання Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (КПБ-6), які публікує Міжнародний валютний фонд задля уніфікації системи складання балансу в усіх країнах світу. Описано зміни, що передбачені новим керівництвом, а також визначено основні його переваги. Детально проаналізовано ситуацію з притоком грошових переказів мігрантів до України. Запропоновані кроки щодо покращення процесу збору та обліку інформації щодо переказів, адже достовірні дані є запорукою продуктивних наукових досліджень.

Ключові слова: грошові перекази, КПБ-5, КПБ-6, міжнародна міграція, платіжний баланс, статистика.

Lastovetska R. ACCOUNTING PROBLEMS OF STATISTICAL DATA ON REMITTANCES

The article provides a review on the general situation and basic aspects of accounting remittances. In this research we are observing the procedure of conducting official statistics and compiling the balance of payments. The article is based on a comparative analysis of the fifth edition of Balance of Payments Manual (BPM-5) and a new sixth edition of Balance of payments and international investment position manual (BPM-6), published by the International Monetary Fund in order to unify the system of the balance sheet compiling in all countries in the world. Changes envisaged by the new manual and its basic advantages were described. The paper provides a detailed analysis of the situation with remittances inflows to Ukraine. Improving migration statistics is essential for the development of an adequate migration policy. It is therefore necessary to introduce periodic national surveys to determine the characteristics of international migration, as well as the volume and scope of remittances.

Key words: balance of payments, BPM-5, BPM-6, international migration, remittances, statistics.

Проведення ґрунтовних економічних досліджень та формулювання на їхній основі політичних рекомендацій неможливе без попереднього аналізу історичних даних щодо обсягів грошових переказів, їхньої форми та способів використання. В офіційній статистичній інформації багатьох країн спостерігається неточність та непослідовність оцінки обсягів грошових переказів. Причиною цього є схильність мігрантів до використання неофіційних каналів переказу коштів, а також недоліки офіційної системи обліку та складання платіжного балансу країни. Спробуємо зосередити свою увагу на останньому.

Під час проведення круглого столу 15-16 березня 2011 року в м. Тула, представники центральних банків країн СНД та фахівці МВФ обговорили практичні питання щодо складання статистики грошових переказів у країнах СНД та виокремили наступні причини розбіжностей в офіційних даних країн [1, с. 6-8]:

1) Різниця в методах обліку та класифікації статистичної інформації.

Через відсутність інформації про тривалість перебування мігранта за кордоном, комерційні банки класифікують фінансові потоки в довільному порядку. Так, перекази мігрантів дуже часто потрапляють не в статтю балансу «Грошові перекази працюючих за кордоном», а в статтю «Інші поточні трансферти». В Індії та інших країнах походження, де мігрантам дозволено мати депозитні рахунки в іноземній валюті, виникає проблема з обліком грошових переказів, оскільки, в більшості випадків, ці депозити класифікують як рахунки нерезидентів [2].

2) Відсутність або низька ефективність системи збору інформації на місцях (наприклад, неточність обчислювальної техніки).

3) Ідентифікація грошових переказів за країною реєстрації фінансової установи, що здійснює переказ, а не за країною місцезнаходження відправника та отримувача коштів.

Грошові перекази, що надходять з країн Перської затоки через міжнародні банківські установи часто можуть вважатись такими, що надіслані з Великої Британії або США, оскільки там зареєстрований головний офіс банківської установи [2].

4) Відмінності у встановлених порогових значеннях для включення трансакцій в статистичний звіт.

В країнах-донорах переказів моніторинг грошових трансфертів є низькопріоритетним, адже обсяги переказів в структурі платіжного балансу невеликі. Так, банківські установи ЄС не зобов'язані звітувати про закордонні трансакції обсягом до 12,5 тис. євро. Очевидно, що суми переказів від трудових мігрантів є значно нижчими, і тому не завжди вони потраплятимуть в офіційну статистику [3, с. 5].

5) Відмінності щодо визнання певних територій під юрисдикцією тієї чи іншої держави (Придністров'я, Крим).

6) Відмінності у визначенні систем переказу коштів, на основі яких складається офіційна звітність (банківські установи, міжнародні оператори переказу коштів, поштова служба і т.д.).

7) Використання різних обмінних курсів при зведенні показників до єдиної валюти.

8) Різні способи обчислення переказів, що надходять неофіційними шляхами (оцінка експертів, розрахунок обсягу валюти, що привозять мігранти під час візитів в країну походження, на основі інформації посольств про кількість громадян за кордоном та ін.). Також, варто зазначити, що не всі країни розраховують обсяги коштів, що надходять неформальними шляхами.

З метою уніфікації системи обліку статистичної інформації Міжнародний валютний фонд (МВФ), починаючи з 1948 року, видає керівництво зі складання статистики платіжного балансу. Перегляд методології відбувається в середньому раз на 15 років [4]. Так, з 1993 року діяло «Керівництво з платіжного балансу. П'яте видання» (КПБ-5) [5]. У зв'язку з необхідністю врахування впливу глобалізаційних процесів у 2009 році МВФ видав нове «Керівництво з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції. Шосте видання» (КПБ-6) [6].

Оскільки ще не всі країни світу послугуються новою методологією при складанні платіжного балансу, спробуємо порівняти КПБ-5 та КПБ-6. Аналіз дозволить нам виявити основні переваги та недоліки використання офіційної даних для дослідження впливу грошових переказів на економіку країни-донора та країни-реципієнта.

Згідно з КПБ-5 для визначення обсягів грошових переказів прийнято враховувати три наступні компоненти платіжного балансу [5]:

1) «Грошові перекази працюючих за кордоном» (англ. workers' remittances) – поточні трансферти мігрантів, що працевлаштовані за кордоном та є резидентами приймаючої країни. В цьому випадку, вважається, що особа мігрує за кордон на термін більше одного року.;

2) «Оплата праці» (англ. employees compensation) – заробітна плата та інші доходи, отримані резидентами країни за роботу, виконану для нерезидентів за межами її території (доходи мешканців прикордонних регіонів, сезонних робітників, працівників посольств);

3) «Грошові перекази мігрантів» (англ. migrants' transfers) – фінансові потоки, що виникають при переїзді особи на постійне місце проживання в іншу країну.

В платіжному балансі країни «Грошові перекази працюючих за кордоном» та «Оплата праці» відносяться до рахунку поточних операцій, а «Грошові перекази мігрантів» – рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій. Незважаючи на те, що стаття балансу «Грошові перекази працюючих за кордоном» найбільш реально відображає динаміку переказів мігрантів, на практиці, дослідники сумують три вище згадані компоненти для ведення статистичної звітності по переказах.

Фінансові потоки, що формують три вищезгадані статті балансу здатні мати різні економічні ефекти. Для того, щоб визначити їхній вплив на економіку Р. Чамі, А. Барахас, Т. Косіmano та ін. обчислили кореляцію кожного з компонентів балансу з реальним ВВП на душу населення. Так, сума компонентів «Грошові перекази працюючих за кордоном» та «Оплата праці» негативно корелює з реальним ВВП на душу населення, середній показник кореляції

становить $-0,026$. Включення третього компонента змінює показник кореляції до $0,029$ і це свідчить про те, що «Грошові перекази мігрантів» є проциклічними та більш схожі за своєю поведінкою до потоків приватного капіталу, тоді як насправді перекази є антициклічними [7, с. 3-8]. Відповідно дослідники, що сумують три компоненти можуть значно видозмінити базу даних по переказах і, як наслідок, прийти до висновків, що не характерні для переказів.

Перехід на нову методологію КПБ-6 передбачає зміни у формах звітності, удосконалення діючих та впровадження нових методик обрахунків, перекласифікацію даних за окремими статтями. Розглянемо найважливіші зміни, що стосуються обліку грошових переказів (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз КПБ-5 та КПБ-6

КПБ-5 (1993)	КПБ-6 (2009)
«Грошові перекази працюючих за кордоном» – трансферти мігрантів, що працевлаштовані за кордоном та є резидентами приймаючої країни.	«Приватні трансферти» – грошові перекази робітників, які працюють більше року, та інших приватних переказів між резидентами та нерезидентами.
«Оплата праці» – заробітна плата та інші доходи, отримані резидентами країни за роботу, виконану для нерезидентів за межами її економічної території.	«Оплата праці» – частина заробітку членів родини за кордоном, яку вони пересилають в країну походження. Вона дорівнює різниці між оплатою праці, що отримана робітником від тимчасового працевлаштування за кордоном, і його витратами в країні перебування
«Грошові перекази мігрантів» – фінансові потоки, що виникають при переїзді особи на постійне місце проживання в іншу країну.	---

Джерело: складено автором на основі даних [5; 6; 7]

Відтепер грошові перекази мігрантів формуються з двох компонентів платіжного балансу:

- «Оплата праці»;
- «Приватні трансферти» [6].

«приватні трансферти» визначаються незалежно від джерела доходу. Концепція «мігрант» зникає з платіжного балансу, оскільки «приватні трансферти» беруть за основу місце проживання особи, а не її міграційний статус.

Відмінність між «приватними трансфертами» та «оплатою праці» визначається тривалістю перебування за кордоном та наявністю резиденства приймаючої країни. Перекази осіб, які змінюють місце проживання на термін більше одного року фіксуються як «приватні трансферти», а валовий дохід сезонних та тимчасових працівників, які не є резидентами приймаючої країни фіксується в балансі як «оплата праці» [6, с. 276].

Відповідно до КПБ-6 з платіжного балансу зникає стаття «Грошові перекази мігрантів», а зміни в активах та зобов'язаннях, що виникають при переїзді особи на постійне місце проживання в іншу країну тепер фіксуються в статтях «Інші активи» та «Інші зобов'язання». Проте, для забезпечення узгодженості часових рядів статті «Грошові перекази мігрантів»

та «Грошові перекази працюючих за кордоном» продовжують публікуватись в платіжному балансі країни як додаткові пункти.

Основним джерелом офіційних даних про обсяги грошових переказів в Україні є квартальний та річний платіжний баланс, що публікується НБУ, а згодом надсилається до МВФ для формування бази даних міжнародної фінансової статистики (International Financial Statistics) та статистичного щорічника з платіжного балансу (Balance of Payments Yearbook).

НБУ веде облік грошових переказів на основі інформації від банківських установ та міжнародних операторів переказу коштів. Починаючи з 2007 року НБУ також обраховує обсяги готівки, яка надійшла в країну через неформальні канали. Інформація подається на основі оцінок українських експертів та місії МВФ. У 2014 році обсяги коштів, що надійшли в країну неофіційними шляхами становили майже 13.7% від загального обсягу переказів [8].

У 2011 році НБУ розпочав публікацію даних про грошові перекази відповідно до нових методологічних вказівок (КПБ-6), однак квартальні показники по трансфертах існують лише з 2008 року. Варто зазначити, що починаючи з даних за третій квартал 2015 року статистика буде публікуватися лише згідно з КПБ-6 [4].

У 2014 році обсяги грошових переказів в Україну зменшилися на 24% у порівнянні з попереднім роком та становили 6,5 млрд. дол. США. З них 4.3 млрд. дол. США надійшли як «оплата праці», тоді як перекази у формі «приватних трансфертів» становили лише 2.2 млрд. дол. (див. рис. 1) [8, с. 2].

Рис. 1. Структура грошових переказів в Україну за джерелами формування (млн. дол. США)

Спробуємо порівняти дані про обсяги грошових переказів від Світового банку та НБУ, розрахованих за КПБ-5 та КПБ-6 (див. рис. 2) [9; 10]. Стрибок у показниках за 2005-2007 рр. пояснюється швидше модернізацією методів збору та обліку даних, а також врахуванням НБУ переказів, що надходять неформальними шляхами, аніж різким збільшенням грошових переказів. Як видно з рис. 2 обсяги переказів, що розраховані за КПБ-6 краще демонструють реальну динаміку трансфертів аніж показники, що обчислені за КПБ-5. Тим не менше, дані Світового банку про обсяги переказів демонструють найвищу динаміку, адже окрім даних

МВФ та національних банків, спеціалісти Світового банку враховують власні оцінки обсягу грошових переказів.

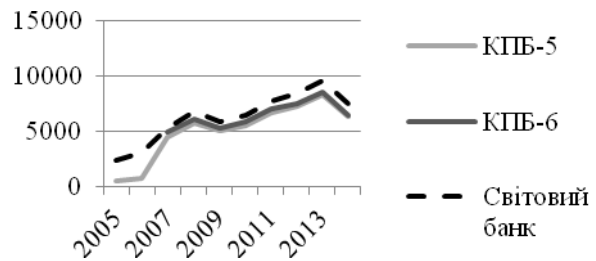

Рис. 2. Динаміка обсягу грошових переказів, розрахованих за різними методиками (млн. дол. США)

Однак, незважаючи на існування кількох джерел даних про обсяги трансфертів в Україну, ґрунтовна оцінка економічних наслідків грошових переказів на мікро і макрорівні за допомогою економетричних методів є доволі проблематичною. Побудова довготермінових часових рядів для макроекономічних змінних є неможливою через відносно короткий період незалежності України, а також через зміни в методології збору та аналізу статистичних даних. Статистичні ж опитування домогосподарств щодо питань міграції не проводяться на постійній основі, а їхні результати не завжди є достовірними через проблеми розміру вибірки.

Процес збору та обліку даних по грошових переказах потрібно покращувати як в країнах-реципієнтах так і в країнах-донорах переказів. Проте, цей висновок не відкидає потенційну цінність досліджень, що здійснюються на мікрорівні аналізу, тобто опитувань домогосподарств щодо шляхів переказу коштів, а також цілей їхнього використання. Вважається, що інформація, зібрана на мікрорівні не може бути використана для аналізу на макрорівні, тобто рівні державному чи міжнародному, проте це не так. Дані, зібрані шляхом опитувань в поєднанні з офіційними статистичними даними дають можливість отримати скориговані макро показники для вивчення неофіційних потоків грошових переказів та їхнього впливу на економіку країни. Також, це дозволить конкретизувати цільову структуру грошових переказів, зокрема визначити яка частка з них іде на оплату товарів та послуг, а яка на інвестиції.

Варто пам'ятати, що визначення грошових переказів в платіжному балансі є дещо ширшим ніж реальні грошові потоки спричинені переміщенням людей між країнами, оскільки платіжний баланс складається не на основі концепції міграції, зайнятості чи сімейних зв'язків. При аналізі офіційної статистики дослідникам також варто брати до уваги той факт, що значні обсяги переказів надходять в країну неофіційними шляхами та намагались врахувати їхній вплив.

Вдосконалення міграційної статистики має важливе значення для розроблення адекватної міграційної політики. Тому необхідно запровадити проведення регулярних опитувань населення для

з'ясування особливостей міжнародної міграції, а також обсягів та сфери використання грошових переказів. Важливим кроком може стати створення наукового центру для систематичного здійснення наукових досліджень з питань міграції та обміну інформацією, що дасть змогу комплексно вивчати міграційні процеси.

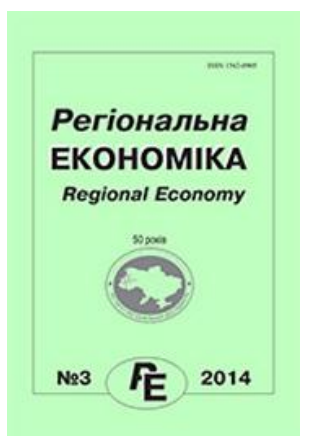
Список використаних джерел:

1. Огляд приватних грошових переказів в Україну [Електронний ресурс] // НБУ. – 2010. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
2. Maimbo, S., Ratha, D. (2005). *Worker Remittances: An Important and Stable Source of External Development Finance. Remittances: Development Impact and Future Prospects*, The World Bank.
3. Irving, J., Mohapatra, S., Ratha, D. (2010). *Migrant Remittance Flows: Findings from a global Survey of Central Banks. Working paper, 194*. The World Bank.
4. Особливості 6-го видання Керівництва з платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції (КПБ6) [Електронний ресурс] // НБУ. – 2015. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
5. *Balance of payments manual. Fifth edition (BPM5) (1993)*. International Monetary Fund, 188 p.
6. *Balance of payments and international investment position manual. Sixth Edition (BPM6) (2009)*. International Monetary Fund, 351 p.
7. Chami, R., Barajas, A., Cosimano, T., Fullenkamp, C., Gapen, M., Montiel, P. (2008). *Macroeconomic consequences of remittances* International Monetary Fund, Occasional paper, (259), 3-8.
8. Огляд приватних грошових переказів в Україну [Електронний ресурс] // НБУ. – 2014. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
9. *Economy & Growth Data* // The World Bank. – 2015. – Retrieved from: www.data.worldbank.org
10. Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс] // НБУ. – 2015. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

References

1. *National Bank of Ukraine (2010). Ohlyad pryvatnykh hroshovykh perekaziv v Ukrainu [Remittances review in Ukraine]. Official portal of National Bank of Ukraine. Retrieved from www.bank.gov.ua [in Ukrainian].*
2. Maimbo, S., Ratha, D. (2005). *Worker Remittances: An Important and Stable Source of External Development Finance. Remittances: Development Impact and Future Prospects*, The World Bank.
3. Irving, J., Mohapatra, S., Ratha, D. (2010). *Migrant Remittance Flows: Findings from a global Survey of Central Banks. Working paper, 194*. The World Bank.
4. *National Bank of Ukraine (2015). Osoblyvosti 6-ho vydannia Kerivnytstva z platizhnobalansu ta mizhnarodnoi investytsiynoi pozycji (KPB6) [Specifics of the 6-th edition of Balance of payments and international investment position manual]. Official portal of National Bank of Ukraine. Retrieved from www.bank.gov.ua [in Ukrainian]*
5. *Balance of payments manual. Fifth edition (BPM5) (1993)*. International Monetary Fund, 188 p.
6. *Balance of payments and international investment position manual. Sixth Edition (BPM6) (2009)*. International Monetary Fund, 351 p.
7. Chami, R., Barajas, A., Cosimano, T., Fullenkamp, C., Gapen, M., Montiel, P. (2008). *Macroeconomic consequences of remittances* International Monetary Fund, Occasional paper, (259), 84 p.
8. *National Bank of Ukraine (2014). Ohlyad pryvatnykh hroshovykh perekaziv v Ukrainu [Remittances review in Ukraine]. Official portal of National Bank of Ukraine. Retrieved from www.bank.gov.ua [in Ukrainian].*
9. *Economy & Growth Data* // The World Bank. – 2015. – Retrieved from: www.data.worldbank.org
10. *National Bank of Ukraine (2015). Hroshovo-kredytna ta finansovastatystyka [Monetary and financial statistics]. Official portal of National Bank of Ukraine. Retrieved from www.bank.gov.ua [in Ukrainian].*

Науково-практичний журнал «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

Науково-практичний журнал «Регіональна економіка» – це фахове науково-практичне видання, у якому висвітлюються такі теоретичні та прикладні питання: формування і реалізація державної регіональної політики в Україні, проблеми соціально-економічного життя регіонів, їх територіального розвитку, природокористування та екологічної безпеки, соціальної політики, транскордонного співробітництва, розвитку сільських територій, інвестиційно-інноваційної політики, фінансів і банківської справи.

Журнал «Регіональна економіка» включений до Переліку наукових фахових видань України (Постанова Президії ВАК України від 16.12.2009 р. №1-05/06).

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**, Польща – з 2012 року.

Сайт журналу: www.re.gov.ua